

Brokiga
samlingars bostad

FATABUREN 2007

Brokiga samlingars bostad

Brokiga samlingars bostad

NORDISKA MUSEETS OCH SKANSENS ÅRSBOK 2007

FATABUREN Nordiska museets och Skansens årsbok, är en skatt av kulturhistoriska artiklar som publicerats under mer än ett sekel.

Årsboken började som ett häfte med rubriken »Meddelanden«, redigerat 1881 av museets grundare Artur Hazelius för den stödjande krets som kallades Samfundet för Nordiska museets främjande. 1884 publicerades den första kulturhistoriska artikeln och när publikationen 1906 bytte namn till »Fataburen. Kulturhistorisk tidskrift« kom de vetenskapliga uppsatserna att dominera innehållet. Från och med 1931 fick årsboken Fataburen en mer populär inriktning och i stora drag den form som den har idag. Fataburen har sedan dess förenat lärdom och sakkunskap med syftet att nå en stor publik.

Fataburen är också en viktig länk mellan Nordiska museet och Skansen, två museer med en gemensam historia och en gemensam vänförening. Varje årsbok har ett tematiskt innehåll som speglar insatser och engagemang i de båda museerna, men verksamhetsberättelserna trycks numera separat och kan rekvideras från respektive museum.

Ekonomiskt stöd från Nordiska museets och Skansens Vänner gör utgivningen av Fataburen möjlig.

Fataburen 2007
Nordiska museets förlag
Box 27820
115 93 Stockholm
www.nordiskamuseet.se

© Nordiska museet och respektive författare
Redaktör Christina Westergren
Bildredaktörer Emma Palmér och Jessika Wallin
Omslag och grafisk form Lena Eklund
Omslagsbild foto Peter Segemark, © Nordiska museet samt bilder ur boken
Bilder på för- och eftersättsblad Skisser från I. G. Clasons arkitektkontor. Foto Mats Landin,
© Nordiska museet

Tryckt hos Fälth & Hässler, Värnamo 2007
ISSN 0348 971 X
ISBN 978 91 7108 5146

Museirum

– för allt och alla

BJÖRN ED är utställningsformgivare sedan 40 år. Ett av hans senaste projekt är Nordiska museets samlarutställningar under jubileumsåret 2007.

Museuminsel i Berlin lockar 2 miljoner besökare om året står det i Dagens Nyheter den 6 februari 2007. Preussenkungen Fredrik Wilhelm IV lät bygga detta museicentrum för kultur och vetenskap. Nu finns det fem stora museibyggnader på ön. En omfattande renovering av de krigsskadade byggnaderna pågår. *Altes museum* som återinvigdes 2005 är en av förebilderna till våra museer.

En värld i lådor

Tusentals museer har byggts i världen sedan mitten av 1800-talet, och nya byggs idag. Konstmuseer, historiska museer, naturhistoriska, tekniska och etnografiska museer. I början av 1970-talet, innan det nya Etnografiska museet var byggt, åkte jag ut till de gamla kasernerna på Gärdet där museet var inhytt sedan 1930. En vandringsutställning om Latinamerikas indianer var under uppbyggnad på Riksutställningar i samarbete med Latinamerikainstitutet och jag sammanställde

Magasin eller utställning? Oscar Almgren vid monter 24 i Historiska museet, som under 1900-talets första decennier var inhytt i Nationalmuseum. Foto © ATA, Riksantikvarieämbetet.

föremål, bilder och texter till utställningen. Hela världen var sammanpackad i de trånga lokalerna. En exotisk eggande atmosfär kring de möglade och malmedelindränkta samlingarna kittlade sinnena. Etnografiska museet kallades då för »museet i packlårar«.

Vi letade i stora uppmärkta träboxar i före detta kaserner efter lämpliga föremål. Var det hela eller insektsangripna föremål som fanns kvar i packlårarnas träull? Några vardagsföremål valdes ut och monterades i stora transportlådor i plywood. Lådorna blev till utställningsmontrar när de fälldes upp.

På 1980-talet kom jag till det stiliga nybyggda Etnografiska museet för att göra tillfälliga utställningar i museisalar som

då ännu användes som magasin för osorterade samlingar i alla möjliga lådor och kartonger. Här fanns donerad kvarlåtenskap efter forskare. I anarkistiska och slumpartade travar skymtade gamla vackra cigarrlådor med inbrända namn och exotiska bokmärkesliknande bilder. I cigarrlådorna låg obestämda samlingar från främmande kontinenter, fragment, skärvor och skelettdelar vilande på bomull.

På en bild från tiden när Historiska museet var inhyst på första våningen i Nationalmuseum finns en stor bokhylla proppfull med cigarrlådor i skiftande storlekar och under bilden står det: Björkorummet. »Varför cigarrlådor?«, frågar jag en äldre arkeolog. »Det var fri rökning på grävningarna. Innan man fim-pade tändes nästa rökverk på fimpen.« 1881 avslutade Hjalmar Stolpe tio års Birkagrävningar. Kedjörökning måste ha varit ett

Ture Arne på upp-täcktsresa bland Historiska museets cigarrlådor. Foto © ATA, Riksantikvarieämbetet.

T.h. Det så kallade Björkorummet i Historiska museet. Foto © ATA, Riksantikvarieämbetet.

krav för att rymma de talrika fynden. Hjalmar Stolpe var mångsidig. Han älskade etnografi mer än arkeologi och drömde om att få bygga upp ett fristående etnografiskt museum i Stockholm, men misslyckades, läser jag i Björn Ambrosianis bok *Birka vikingastaden*.

I min nu vuxna dotters barndomssamlingar hittar jag i farfars cigarrlådor fynd från sommarstränder slipade av sol, vind och hav. Dofter, bilder, ljud och minnen finns i de magiska cigarrlådorna. De är som miniatyrmuseer.

Magasin och salar, skola och varuhus

De första museerna på 1800-talet saknade egna byggnader. De var i huvudsak typologiska magasinsuppställningar som visades i lånade lokaler. Hjalmar Stolpe arrangerade en antropologisk utställning 1878 i Arvfurstens palats. Artur Hazelius öppnade den Skandinavisk-etnografiska samlingen 1873. Stolpe och Hazelius samlade som galningar.

I slutet på 1920-talet kom en modernistisk, pedagogisk estetik som anpassades till skolundervisning och folkbildning. På Nordiska museet utnämndes Ernst Klein till museilektor 1929, den första i landet. Då behövdes magasinerna för det utplockade och för de växande samlingarna.

I Lennart Palmqvists bok *Utställningsrum* berättas om debatten kring tillblivelsen av Altes museum i Berlin i början av 1800-talet. Filosofen, språkforskaren och universitetsadministratören Wilhelm von Humboldt målformulerade: »En allmän bildning med en bred vetenskaplig orientering skulle sätta individen i stånd att själv handla på ett insiktsfullt vis.« År 1823 lämnade arkitekten Karl Friedrich Schinkel ritning-

Den här bilden från norska avdelningen i Hazelius utställningar på Drottninggatan är tänkvärd i dagens debatt om öppna studiesamlingar eller iscensättningar. Foto okänd, © Nordiska museet.

Motstående sida. Nordiska museet öppnade utställningen Storsamlaren i början av jubileumsåret 2007. Utställningen behåller det öppna rummet och ger plats för fester och aktiviteter. Foto Mats Landin, © Nordiska museet.

ar till det nya offentliga kungliga konstmuseet Altes museum. Schinkels koncept var »att väcka publikens känsla«.

Schinkel skapade en pampig neoklassisk helgedom, en byggnad med kollonader, trappor, rotunda och utsmyckade gallerier. Men Alois Hirt, arkeolog och byggnadshistoriker, var i opposition. Han förespråkade museet som platsen för lärande. Hans idé var att skapa en läroanstalt med små, enkla och flexibla utställningsrum med bra dagsljus istället för pampiga dekorerade museisalar.

Vi känner igen dagens museidebatt. Frank O. Gehry, Herzog & Meuron och Jean Nouvel är dagens trendsättare. Och nu ritar dessa stjärnarkitekter parallellt museer och modevaruhus runt hela världen. De är förvillande lika i uttryck. Shoppingkulturen har tagit över museernas skådesamlingsestetik som gick ut på

»att väcka publikens känslor«. Det nya Musée du Quai Branly i Paris är ritat av Jean Nouvel som även har gjort ett förslag till H&M:s nya varuhus i Paris. Mottot är att sätta något på kartan med utstickande arkitektur.

Riksantikvariern och arkitekten Sigurd Curman skrev 1933 inför planeringen av det nya Historiska museet: »Det moderna museet skall vara som ett varuhus och dela upp föremålen i olika kategorier för att uppfylla såväl utställningsetetiska som vetenskapliga krav.«

Är det kanske i museernas nu välutvecklade magasin som framtidens publika verksamhet skall ha sin tyngdpunkt? Mölndals museums nya basutställning är som ett museimagasin med fortgående insamlingar, dokumentationer och temainstallationer. Läns museet i Skara har regelbundna visningar av sina vackert förvarade och arrangerade föremål. Och Läns museet i Blekinge planerar en tingens teater i sitt nya magasin.

Kan Nordiska museets magasin bli mer tillgängliga? Med hjälp av den nya digitala tekniken kan man rulla ut och bläddra fram åskådningsexempel utan att man behöver vidröra de känsliga föremålen.

Foto Mats Landin,
© Nordiska museet.

